

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кафедра загальної, вікової та педагогічної психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
О.Б. Жильцов
“ ” 2015 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки 6.030102 «Психологія»

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення Інститут людини

(назва інституту, факультету, відділення)

2014–2015 навчальний рік

Робоча програма «Психологія особистості» для студентів
за напрямом підготовки 6.030102 «Психологія»

Укладач: Шевцова Олена Михайлівна, доцент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології, к.психол.н.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри загальної, вікової та педагогічної психології (протокол № 5 від «29» грудня 2014 року).

Завідувач кафедри загальної,
вікової та педагогічної психології,
доктор психологічних наук, професор

 (О.П. Сергєєнкова)

Розподіл годин звірено з робочим планом. Структура типова.

Заступник директора Інституту людини Н.А. Клішевич

I. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів –2	Галузь знань 0301 ”Соціально-політичні науки ” (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки 6.030102 «Психологія» (шифр і назва)		
Модулів – 2		Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		2-й	-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання -1		Семестр	
Загальна кількість годин – 72		4-й	-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: «бакалавр»	12 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		36 год.	год.
		Індивідуальні завдання:	
		4год.	
		Вид контролю:	
	залік		

II. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу «Психологія особистості» - надання відповідних знань та висвітлення основних психологічних підходів до розуміння особистості, узагальнення знань про окремі психічні якості в інтегральне поняття особистості, отримання практичних умінь з метою ефективного їх застосування в практичній діяльності, формування в студентів професійної самосвідомості щодо використання психологічних знань у діяльності.

Завдання:

- аналіз умов становлення, функціонування і розвитку особистості;
- розкриття процедур особистісного самопізнання;
- ознайомлення з основними підходами, теоретичними концепціями, щодо сутності і структури особистості;
- висвітлення можливостей застосування набутих знань у психологічній практиці;
- ознайомлення з методиками діагностики індивідуально-психологічних якостей особистості.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- теоретико-методологічні засади та принципи, завдання, проблеми та методи дисципліни Психологія особистості;
- категорійно-понятійний апарат науки, його специфіку та закономірності функціонування в сфері суспільних відносин та поведінки;
- основні напрямки психології особистості (психоаналіз, біхевіоризм, когнітивна психологія, еґо-психологія, гуманістична психологія тощо);
- психологічну структуру особистості; індивідуально- і соціально-психологічні закономірності поведінки та діяльності;
- психологічні чинники, які зумовлюють особливості поведінки та діяльності особистості.

вміти:

- інтегрувати набуті знання з метою кращого розуміння особистості;
- застосовувати набуті знання для пояснення і прогнозування особистісного розвитку, поведінки особистості;
- уміннями та навичками професійно-психологічної спостережливості, уміннями складання психологічного портрету;
- навичками діагностики та аналізу поведінки особистості;
- первісними вміннями діагностики психологічних якостей особистості;

ІІІ. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/ п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Семінарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Змістовий модуль І.									
Особистість та її індивідуально-психологічні особливості									
1	Предмет і завдання психології особистості. Сутність поняття «особистість» у психології. Методи дослідження особистості.		4	2		2			
2	Поняття про структуру особистості у вітчизняній психології.		4	2		2	1	6	
3	Структурні концепції особистості в зарубіжній психології.		4	2		2	1	6	
Разом:			12	6		6	2	18	2
Змістовий модуль ІІ.									
Становлення і розвиток особистості									
4	Потреби і мотиви як джерело активності особистості.		4	2		2			
5	Вітчизняні та зарубіжні теорії розвитку ціннісно-мотиваційної сфери особистості.		6	2		4	1	6	
6	Особистісне зростання і його критерії. Зріла особистість.		6	2		4	1	6	
Разом:			16	6		10	2	18	2
Усього годин:			28	12		16	4	36	4

IV. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I **Вступ до психології особистості**

Лекція 1. Предмет і завдання психології особистості. Сутність поняття «особистість» у психології. Методи дослідження особистості (2 год.)

Психологія особистості як галузь науки, що вивчає закономірності становлення і розвитку особистості як суб'єкта життєтворчості. Визначення поняття «особистість». Предмет і завдання психології особистості. Проблеми психології особистості. Особистість як суб'єкт міжіндивідних відносин. Особистість та індивідуальність. Проблема співвідношення в особистості біологічного та соціального. Особистість як суб'єкт соціальних стосунків і свідомої діяльності, системна якість індивіда, що формується в спільній діяльності і спілкуванні (Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, А. В. Петровський та ін.). Особистість як ансамбль ірраціональних несвідомих потягів (З. Фрейд). Особистість як результат психосоціальних криз (Е. Еріксон). Проблема дослідження особистості. Класифікація методів дослідження особистості. Емпіричні методи дослідження особистості. Методи для дослідження окремих якостей особистості. Прийоми типологізації у вивченні особистості. Вади та переваги емпіричних методів дослідження. Проблема достовірності отриманих результатів.

Основні поняття теми: психологія особистості, індивід, людина, індивідуальність, особистість, системна якість, потяги, характеристики особистості, досвід, криза, стійкість, мінливість, єдність, емпіричні методи, спостереження, тест, бесіда, анкетування, експеримент, валідність, надійність, достовірність.

Семінар 1. Предмет та завдання психології особистості

Лекція 2. Поняття про структуру особистості у вітчизняній психології (2 год.)

Біологічна природа особистості. Духовна природа особистості. Соціальна природа особистості. Взаємозв'язок біологічного і соціального в структурі особистості. Структура особистості у вітчизняній психології (Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, С. Л. Рубінштейн, К. К. Платонов та ін.). Структурний підхід О. М. Леонтьєва. Інтраіндивідна, інтеріндивідна і метаіндивідна підсистеми структури особистості (А. В. Петровський). Проблема особистості в роботах Б. Г. Ананьєва. Центральний системоутворюючий компонент структури особистості: спрямованість (Л. І. Божович), динамічні смислові системи (Л. С. Виготський), ставлення (В. М. М'ясищев), установки (Д. І. Узнадзе), диспозиції (В. А. Ядов) тощо.

Основні поняття теми: структура, цілісність, структурний підхід, біологічна підструктура, соціальна підструктура, психічні властивості, психічні процеси, психічні стани, інтеграція, регуляція, знання, уміння, світосприйняття, навички, установка, диспозиція, стереотип, персоналізація, значення, сенс, фіксація

Лекція 3. Структурні концепції особистості в зарубіжній психології (2 год.)

Структурні концепції особистості. Концепція рис особистості (Г. Олпорт, Р. Кеттел, Г. Айзенк), теорії особистості в рамках психоаналізу. Проблема особистості в гуманістичній психології. Концепція типу особистості (К. Юнг, А. Адлер та ін.). Концепція особистісних конструктів (Дж. Келлі). Екзистенційна психологія. Теорія поля К. Левіна. Особистість з точки зору теорії навічіння. Проблема особистісного вибору (Е. Фромм).

Основні поняття теми: динаміка, колективне несвідоме, архетип, комплекс неповноцінності, Я-ідеальне, Я-реальне, риси, структура рис, структура існування.

Семінар 2. Структура особистості у вітчизняній та зарубіжній психології.

Семінар 3. Психофізіологічні властивості особистості. Типології особистості в психології.

Семінар 4. Генетичний та соціально-психологічний аспекти особистості. Поняття про здібності та характер.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. **Становлення і розвиток особистості**

Лекція 4. Потреби і мотиви як джерело активності особистості (2 год.)

Потреби, як механізм, що запусає активність людини. Класифікація потреб. Мотив як опредмечена потреба, як спонукання до активності. Класифікація мотивів. Структура мотиву. Функції мотиву. Мотив і мотивація. Мотивація як процес формування мотиву. Основні мотиваційні утворення. Зовнішня мотивація. Внутрішня мотивація. Спрямованість особистості як система стійких мотивів, що спонукають людину до діяльності (Л. І. Божович). Форми прояву спрямованості. Види спрямованості: спрямованість на взаємодію, ділова спрямованість, спрямованість на себе.

Основні поняття теми: потреба, мотив, інтерес, схильність, прагнення, бажання, спонукання, світосприйняття, мотивація, спонукання, професійна спрямованість, гуманістична спрямованість.

Семінар 5. Мотивація і особистість. Емоційно-вольова сфера особистості.

Лекція 5. Вітчизняні та зарубіжні теорії розвитку ціннісно-мотиваційної сфери особистості (2 год.)

Умови розвитку ціннісно-мотиваційної сфери особистості. Дефіцитарна мотивація і мотивація досягнення (А. Маслоу). Розвиток мотивації в діяльності особистості. Теорія мотивації досягнення успіху і уникнення невдач в різних видах діяльності (Дж. Аткинсон, Д. Макклеланд). Теорія каузальної атрибуції: пояснення особистістю мотивів своєї поведінки і поведінки інших людей (Ф. Хайдер, Дж. Келлі). Самоактуалізація особистості. Ціннісні орієнтації як змістовна характеристика спрямованості (М. Рокич). Термінальні та інструментальні цінності.

Основні поняття теми: мотивація досягнення, мета, успіх, казуальність, причинність, самоактуалізація, цінності та ціннісні орієнтації.

Семінар 6. Розвиток ціннісно-мотиваційної сфери особистості.

Лекція 6 . Особистісне зростання і його критерії. Зріла особистість (2 год.).

Зріла особистість та її характеристика (Г.Олпорт). Продуктивна особистість (Е.Фромм). Індуїдована особистість(К.-Г.Юнг). Самоактуалізована особистість та її характеристики. Особисте зростання і вершинні переживання (А.Маслоу). Особистість повного функціонування (К.Роджерс).

Основні поняття теми: дорослість та зрілість, продуктивність, індивідуалізація, особисте зростання, самоактуалізація та шляхи її досягнення.

Семінар 7. Поняття свідомості в концепціях вітчизняних і зарубіжних авторів.

Семінар 8. Самосвідомість особистості та умови її розвитку.

V. Навчально-методична карта дисципліни «Психологія особистості»_ПС

Разом: 72 год.: лекції – 12 год., семінарські заняття – 16 год., індивідуальна робота – 4 год., самостійна робота – 36 год., модульний контроль – 4 год., залік.

Коефіцієнт – 2,04

Модулі	Змістовий модуль I	Змістовий модуль III
Назва модуля	Вступ до психології особистості	Становлення і розвиток особистості
Кількість балів за модуль	87 балів	87 балів
Теми лекцій	1.Предмет і завдання психології особистості. Сутність поняття “особистість” у психології. Методи дослідження особистості. 2.Поняття про структуру особистості у вітчизняній психології. 3.Структурні концепції особистості в зарубіжній психології.	1. Потреби і мотиви як джерело активності особистості. 2.Вітчизняні та зарубіжні теорії розвитку ціннісно-мотиваційної сфери особистості. 3. Особистісне зростання і його критерії. Зріла особистість.
	3 б.	3 б.
Теми семінарських занять	1.Предмет та завдання психології особистості. 2.Структура особистості у вітчизняній та зарубіжній психології. 3. Психофізіологічні властивості. Типології особистості в психології. 4. Генетичний та соціально-психологічний аспекти особистості. Поняття про здібності та характер.	1. Мотивація і особистість. Емоційно-вольова сфера особистості. 2. Розвиток ціннісно-мотиваційної сфери особистості. 3. Поняття свідомості в концепціях вітчизняних та зарубіжних авторів. 4. Самосвідомість особистості та умови її розвитку.
	44 б.	44 б.
Самостійна робота	Ведення термінологічного словника. (15 балів)	Ведення термінологічного словника. (15 балів)
ІНДЗ	Підготовка та презентація доповідей: «Наукові дослідження психології особистості в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених». (30 балів)	
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1 (25балів)	Модульна контрольна робота 2 (25балів)
Загальна кількість балів	204 бали	
Підсумковий контроль	залік	

VI. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль I

Особистість та її індивідуально-психологічні особливості

Семінар 1. Предмет та завдання психології особистості

1. Предмет та завдання психології особистості.
2. Індивід, особистість, індивідуальність.
3. Особистість як психічна реальність. Множина понять особистості: причини і наслідки.
4. Основні проблеми психології особистості. Принципові позиції, які визначають особистість.
5. Процеси особистості та її психологічні утворення.
6. Джерела даних про особистість. Методи дослідження особистості.
7. Стратегії вивчення особистості.

Семінар 2. Структура особистості у вітчизняній та зарубіжній психології

1. Структура особистості за С.Л. Рубінштейном.
2. Особистість у концепції О.Г.Ковальова.
3. Функціональна динамічна структура особистості за К.К.Платоновим.
4. Структура особистості в концепції В.М.Мясищева.
5. Психодинамічний напрямок у теорії особистості: Зигмундт Фрейд.
6. Аналітична теорія особистості: Карл Густав Юнг.

Семінар 3. Психофізіологічні властивості особистості. Типології особистості в психології

1. Темперамент та його характеристики. Основні властивості нервової системи (рухливість, урівноваженість, сила).
2. Типи темпераменту. Адаптивні можливості темпераменту.
3. Основні концептуальні підходи в дослідженні проблеми темпераменту (І. П. Павлов, Б. М. Теплов, В. М. Русалов, Я. Стреляу).
4. Конституційна типологія.
5. Сенсорна типологія.
6. Психогіометрична типологія.
7. Типи людей та «локус контролю», інтроверсія та екстраверсія, нейротизм.

Семінар 4. Генетичний та соціально-психологічний аспекти особистості. Поняття про здібності та характер.

1. Поняття про здібності. Здібності і розвиток людини. Природа людських здібностей. Індивідуальні відмінності. Задатки і здібності.

2. Рівні розвитку здібностей. Обдарованість. Талант. Геніальність. Творчі здібності особистості та їх розвиток.
3. Залежність характеру від темпераментальних особливостей особистості.
4. Вчинок як одиниця аналізу характеру особистості.
5. Рис характеру. Залежність соціального інтелекту від рис характеру особистості.
6. Соціальні типи характеру. (Е. Фромм)

Рекомендована література: основна [1-7]; додаткова література в загальному списку п. XIII

Змістовий модуль II

Становлення і розвиток особистості

Семінар 5. Емоційно-вольова сфера особистості.

1. Поняття про волю.
2. Вольова регуляція поведінки. Розвиток волі в людини.
3. Види і роль емоцій у житті людини. Емоційний досвід особистості.
4. Емпатія, характеристика емпатійної особистості.
5. Фізіологія стресу. Емоції та особистість.
6. Саморегуляція і самоконтроль особистості.

Семінар 6. Розвиток ціннісно-мотиваційної сфери особистості.

1. Основні характеристики ціннісно-мотиваційної сфери особистості.
2. Ціннісні орієнтації як змістовна характеристика спрямованості.
3. Форми прояву спрямованості.
4. Мотив, як намір, ідея, почуття, переживання (Л. І. Божович);
5. Теорія потреб А.Маслоу.

Семінар 7. Поняття свідомості в концепціях вітчизняних та зарубіжних авторів.

1. Структура свідомості.
2. Взаємозв'язок свідомості і самосвідомості особистості.
3. Модель структури самосвідомості: самість і Я (К. Юнг).
4. Види психологічного захисту: витіснення, раціоналізація, проекція, регресія, сублімація.(З.Фрейд)
5. Базальна тривога та види захисту (К.Хорни).

Семінар 8. Самосвідомість особистості та умови її розвитку.

1. Зріла особистість та її характеристики (Г.Олпорт).
2. Продуктивна особистість (Е.Фромм).
3. Самоактуалізована особистість та її вершинні переживання (А.Маслоу).
4. Саморегуляція і самоконтроль особистості.
5. Самореалізація та самовдосконалення особистості.

Рекомендована література: основна [1-7]; додаткова література в загальному списку п. XIII

VII. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Провідними завданням для самостійної роботи студентів з курсу є:

- теоретичне опрацювання отриманої інформації з певної теми;
- практичне застосування отриманих знань у підготовці до практичних занять та ІНДЗ;
- постійне ведення термінологічного словника (кожний понятійне опрацьований модуль – 5 балів).

Змістовий модуль I

Вступ до психології особистості

Тема: Предмет і завдання психології особистості. Сутність поняття «особистість» у психології. Методи дослідження особистості.

На основі літературних джерел проаналізувати поняття особистість і дати оцінку наступним визначенням:

1. Поняття "людський індивід" визначає лише приналежність до людського роду і не включає конкретних соціальних або психологічних характеристик. Поняття "індивідуальність", до якого оперує психологія, позначає сукупність успадкованих і набутих у процесі онтогенезу фізичних і психічних особливостей, які відрізняють даного індивіда від інших. Поняття "особистість" позначає цілісну людину в єдності її індивідуальних здібностей і її соціальних функцій. Особистість соціальна, оскільки всі її ролі і її самосвідомість - продукт суспільного розвитку" [Кон І.С., 1964: "Философская энциклопедия", т.3].

2. Поняття "особистість" указує на властивість людини, а людина є носій цієї властивості. Властивість бути особистістю притаманна людині не як біологічній істоті, а як соціальній істоті. [Тугаринов В.П., 1965, с.4].

3. "Людина є індивідуальність у силу наявності в неї особливих неповторних властивостей, людина є особистість у силу того, що свідомо визначає своє відношення до навколишнього. Людина є в максимальній мірі особистість, коли в ній мінімум нейтральності, байдужості. [Рубинштейн С.Л., 1957, с. 30-32].

4. "Людську особистість характеризує система відносин, обумовлених її життям у суспільстві. В процесі відображення об'єктивного світу активно діюча особистість виступає як ціле, у якому пізнання об'єктивного здійснюється в єдності з переживанням" [Петровский А.В., 1964, с. 21].

5. "До психічних властивостей особистості відносяться характер,

темперамент, здібності людини, сукупність почуттів і мотивів діяльності, а також особливості протікання психічних процесів." [Платонов К.К., 1965, с. 19-20].

6. "Особистість як суспільний індивід завжди виконує певну сукупність суспільних функцій. Кожна із цих функцій здійснюється шляхом своєрідної суспільної поведінки, будується у вигляді свідомих процедур і обумовлюється їх мотивацією. Ці процедури, мотиви й суспільні функції особистості в цілому детерміновані нормами моралі, права й інших явищ суспільного розвитку. Будь-яка діяльність людини здійснюється в системі об'єктно-суб'єктних відносин, тобто соціальних зв'язків і взаємозв'язків." [Ананьєв Б.Г., 1996, с. 251].

7. "Особистість - поняття, що позначає сукупність стійких психологічних якостей людини, що становлять її індивідуальність" [Немов Р.С. Психологія. Кн. 1, с. 557].

8. "Особистість - термін, що позначає: 1) людського індивіда як суб'єкта відносин і соціальної діяльності або 2) стійку систему соціально значимих рис, що характеризують індивіда як людину того або іншого суспільства або спільності. Особистість з'являється тільки з виникненням свідомості й самосвідомості" [Психологічний словник. - м., 1983, с. 178].

9. Сформулювати власне розуміння поняття «особистість», виходячи з наявних у літературі, якомога лаконічно.

10. Виконати завдання на особистісне самовивчення.

Тема: Особистість і індивідуальність

1. Визначити серед наведених особливостей поведінки людини, такі, що характеризують її або як індивіда, або як особистість: авторитет, висока швидкість реакцій, інтереси, здібності, старанність, збудливість, інтроверсія, темперамент, потреби, сміливість, музичні здібності, інтелект, наполегливість, відповідальність, інтернальність, переконання, спрямованість, розум, чудова дикція, інтереси, здібності, низька адаптація до темряви, чуйність, приємний голос, ідеали, принципи, висока сенсорна чутливість, активність, мова.

2. Серед наведених особливостей поведінки людини, що характеризують її або як індивіда, або як особистість, зазначити такі, що характеризують її як індивіда: тип вищої нервової діяльності, органічні потреби, задатки, висока сенсорна чутливість, емоційна збудливість, чудова дикція, чуйність, наполегливість, низька адаптація до темряви, уважність, красива хода, правдивість, інтереси, розум, сміливість, старанність, чітка координація рухів, швидка реакція, працьовитість, пластичність. Обґрунтуйте свою відповідь.

3. Обґрунтувати свою думку.

4. Самостійно доповнити список.

5. Розглянути техніку створення індивідуальності (за І. Добротворським).

Тема: Структура особистості у вітчизняній та зарубіжній психології

1. Підібрати методики визначення рис особистості (Р. Кеттел, Г. Айзенк).
2. Підібрати методики визначення типу особистості, екстраверсії, інтраверсії.
3. Підібрати методики визначення типу особистості в соціоніці.
4. Провести дослідження за обраними методиками.
5. Проаналізувати результати дослідження.
6. Виконати методику на виявлення відношення особистості до себе.

Тема: Психофізіологічні властивості особистості

1. Обрати зі списку слова характеристики, які відносяться до ознак темпераменту: працелюбність, неврівноваженість, емоційність, педантичність, сенситивність, реактивність, агресивність, кмітливість, високі розумові здібності, геніальність, сила емоційної реакції, міміка, принциповість, гострота зору.
2. Обґрунтувати свою відповідь.
3. Визначити переваги та недоліки «Теппінг-тесту». Які темпераментальні характеристики можна виявити за його допомогою?

Тема : Генетичний та соціально-психологічний аспекти особистості.

1. Визначити поняття акцентуація.
2. Опрацювати методику на виявлення акцентуєваних рис характеру.
3. Визначити, які з наведених нижче ознак поведінки можуть розглядатись як ознаки психопатичних змін: погана поведінка в школі, несприятливе сімейне становище, зловживання алкоголем, наркотичними речовинами, паління, відсутність друзів, брехливість, боягузтво, жорстоке відношення до тварин, нестійкість поведінки, вразливість, боротьба за справедливість, дрібні крадіжки. Відповідь обґрунтувати.
4. Охарактеризувати основні форми девіації особистості: акцентуації особистості, психічний інфантилізм, інтелектуальна недостатність, соціопатія, психопатологічні риси особистості, психопатія. Відповідь обґрунтувати.
5. Визначити, які з наведених слів описують темперамент, а які — характер: стриманий, серйозний, емоційно стійкий, сумлінний, ініціативний, чутливий, чуйний, творчий, активний.
6. Проаналізувати в чому проявляється взаємозв'язок між зовнішністю людини та її характером. Чи можна за зовнішністю визначити характер людини? Яким чином? Які дослідники ставлять характер в пряму залежність від зовнішності? Відповідь обґрунтувати. Навести приклади.

Тема: Емоційно-вольова сфера особистості.

1. Проаналізувати комплексний, психобіографічний, тестовий методи дослідження особистості.
2. Визначити основні методи дослідження емоційно-вольової сфери

особистості.

3. Проаналізувати переваги та недоліки методу експертних оцінок в дослідженні емоційно-вольової сфери особистості.
4. Підібрати тести для пілотажного дослідження.
5. Скласти список запитань для анкетного дослідження, відповідно вимогам.
6. Провести тестування та анкетування.
7. Проаналізувати результати дослідження.

Змістовий модуль II

Становлення і розвиток особистості

Тема: Умови становлення і розвитку особистості

1. Зробити аналіз теорій розвитку особистості за наступними критеріями: напрямок, автор, основні положення, розуміння особистості, розуміння розвитку, недоліки теорії.

2. Проаналізувати стадії розвитку особистості за Е. Еріксоном.

3. Встановити співвідношення психосоціальних стадій розвитку особистості і змісту вікової кризи згідно з Е. Еріксоном.

0-1 р.: его-інтеграція – відчай

1-3 р.: інтимність - ізоляція

3-6 р.: ініціативність – почуття провини

6-12 р.: егоідентичність – рольова невизначеність

12-19 р.: компетентність – неповноцінність

20-20 р.: базальна довіра – базальна недовіра

26-64 р.: продуктивність – застій

65-..р.: автономія – почуття сорому.

4. Підібрати методики на виявлення особистісної готовності до розвитку та на вивчення факторів, які впливають на розвиток особистості.

5. Запропонувати власну програму особистісного зростання.

Тема: Потреби і мотиви як джерело активності особистості

1. Проаналізувати схожість та розбіжності наведених нижче схем взаємозв'язку між потребою та діяльністю. Визначити, яка з них більше співвідноситься з реальністю. Чому?

Діяльність-потреба-діяльність.

Потреба-діяльність – потреба.

2. Визначити, які з наведених понять можна співвіднести з довільною саморегуляцією, а які з волею: утримання емоцій, керування запам'ятовуванням тексту, постановка цілей, зміна цілі, прийняття рішення, вибір між двома рівними можливостями, внутрішній діалог. Відповідь обґрунтувати.

3. Зазначити положення, яке характеризує психоаналітичне, біхевіористичне, когнітивне та гуманістичне розуміння джерела активності

особистості:

1) зовнішні стимули підтримують розвиток людини, але єдина рушійна сила її поведінки — тенденція актуалізації;

2) основним джерелом активності особистості є нейрофізіологічний стан збудження, який виявляється в певних інстинктах;

3) основним джерелом активності особистості є система свідомих мотивів і відносин, що сформувалися залежно від суспільних відносин та умов виховання;

4) особистість активна за своєю природою (життя — форма руху) і поводить відповідно до суб'єктивної інтерпретації реальності;

5) основним джерелом активності особистості є підкріплення її відповідних дій. Відповідь обґрунтувати.

6) активність особистості зумовлена особливостями взаємодії потреб, потенційних можливостей позитивного зростання, вдосконалення та оточення.

4. Проаналізувати програму розвитку особистості «Практика психосинтезу» (за Дж. Томасом).

Тема: Ціннісно-мотиваційна сфера особистості

1. Визначити основні характеристики ціннісно-мотиваційної сфери особистості.

2. Визначити, в чому полягає зміст поняття «ціннісні орієнтації». Відповідь обґрунтувати.

3. Продіагностувати ціннісні орієнтації особистості за допомогою методики Рокіча.

4. Проаналізувати отримані результати.

Тема: Самосвідомість особистості. Механізми самосвідомості

1. Визначити які умови розвитку «Я-концепції» за К. Роджерсом. Який вплив вони здійснюють на розвиток особистості.

2. Із даних понять побудувати логічний ряд так, щоб кожне попереднє було родовим по відношенню до наступного: самосвідомість, Я-концепція, Я-ідеальне, людина, Я-образ, свідомість. Відповідь обґрунтувати.

4. Вивчити методики на визначення самооцінки особистості.

5. Виконати методику «Автопортрет особистості».

6. Підібрати методики на виявлення та розвиток асертивності особистості.

VIII. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА (навчальний проект)

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності, результати якої використовуються в процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується

виконання ІНЗД прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Психологія особистості» – це вид науково-дослідної роботи, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Види ІНДЗ, вимоги до них та оцінювання:

1. Підготовка та презентація доповідей: «Наукові дослідження психології особистості в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених».
2. Розробка та складання комплекту тестових завдань з курсу «Психологія особистості».

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Психологія особистості».

Студент може набрати максимальну кількість балів за ІНДЗ –30 балів.

Орієнтовна структура ІНДЗ – науково-психологічного дослідження у вигляді доповіді та презентації: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел. Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у табл. 7.1 і 7.2.

Таблиця 7.1

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ п/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	3 бали
2.	Складання плану дослідження	2 бал
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній	5 балів

	послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	
4.	Дотримання правил реферуванням наукових публікацій	2 бали
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	5 бали
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи	3 бали
7.	Презентація дослідження	10
Разом		30 балів

Таблиця 7.2

Шкала оцінювання ІНДЗ
(науково-психологічного дослідження)

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	25-30	Відмінно
Достатній	19-24	Добре
Середній	13-18	Задовільно
Низький	0-12	Незадовільно

**Орієнтовна тематика навчально-наукових досліджень з дисципліни
«Психологія особистості»**

1. Психоаналіз як теорія особистості.
2. Результати перегляду психодинамічного напрямку: Альфред Адлер і Карл Густав Юнг.
3. Его-психологія і пов'язані з нею напрямки в теорії особистості: Ерік Еріксон, Еріх Фромм і Карен Хорні (на вибір).
4. Холістичні теорії особистості.
5. Когнітивно - біхевіоральні напрямки в теорії особистості.
6. Соціально-когнітивний напрямок в теорії особистості: Альберт Бандура і Джуліан Роттер.
7. Гуманістичний напрямок в теорії особистості: Абрахам Маслоу.
8. Феноменологічний напрямок в теорії особистості.
9. Теорія особистості Е. Берна.
10. Розвиток теорії особистості в експериментальній психології.
11. Проблема співвідношення біологічного і соціального в особистості.
12. Психоаналітичні концепції і їхній внесок у теорію особистості.

- 13.Гуманістична психологія і її внесок у розвиток теорії особистості.
- 14.Захисні механізми особистості в різних теоріях особистості.
- 15.Сучасні концепції розвитку особистості.
- 16.Внесок теорії особистості в психотерапію.
- 17.Внесок теорії особистості в навчання й виховання.
- 18.Історія формування поняття особистості в зарубіжній психології.
- 19.Історія формування поняття особистості у вітчизняній психології.
- 20.Комплексні дослідження особистості.
- 21.Концепція З. Фрейда як теорія особистості.
- 22.Індивідуальна теорія особистості А. Адлера.
- 23.Аналітична теорія особистості К. Юнга.
- 24.Концепція ліній розвитку А. Фрейд.
- 25.Концепція прихильності Дж. Боулбі.
- 26.Его - психологія в теорії особистості.
- 27.Гуманістична теорія особистості Е.Фромма.
- 28.Соціокультурна теорія особистості К. Хорні.
- 29.Міжособистісна теорія психіатрії Саллівена.
- 30.Теорії К. Левіна і Ф. Перлза.
- 31.Теорія оперантного навчання Б. Ф. Скіннера.
- 32.Теорії А. Елліса і А. Бека.
- 33.Соціально-когнітивна теорія особистості А. Бандури.
- 34.Теорія соціального навчання Д.Роттер.
- 35.Теорія особистості К.Роджерса.

ІХ. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Психологія особистості» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчального плану. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл..

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю:

№ п/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів
1.	Відвідування лекцій	6
2.	Відвідування семінарських занять	8
3.	Відповіді на семінарських заняттях	80
4.	Модульні контрольні роботи (1,2)	50
5.	Індивідуальна навчально-дослідницька	30

	робота	
6.	Самостійна робота (1, 2)	30
	Загальна кількість балів	204
	Розрахунок коефіцієнту	$204:100=2,04$

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда..
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування, звіт, реферат, есе.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 74	«задовільно»	ED
75 – 89	«добре»	CB
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у таблиці.

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із

	дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється з використанням роздрукованих завдань.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на семінарських заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

X. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Словесні:* лекція (традиційна, проблемна), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- *Наочні:* ілюстрація, демонстрація.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

Матеріал курсу викладається студенту на лекційних заняттях. Готуючись до семінарських занять по додатковій літературі студент розширює своє бачення проблем, що досліджуються.

Готуючи відповіді на питання самостійної роботи студент уточнює своє розуміння матеріалу. Виконання самостійної роботи здійснюється в робочих зошитах у довільній формі.

На індивідуальних заняттях студент має можливість щодо покращення своєї оцінки отриманої на семінарі (чи не отриманої в силу різних причин) в результаті співбесіди з викладачем. У випадку недостатнього розуміння тих питань, що вивчаються, студент має змогу звернутися до викладача за роз'ясненнями на індивідуальних

2) Методи оцінювання:

Оцінюванню підлягає робота студента на семінарських заняттях (підготовка, відповідь, активність у доповненнях, опануванні чи обговоренні - дискусії), підготовка відповідей на завдання самостійної роботи, та активність пізнавального плану на індивідуальних заняттях.

Оцінюється як володіння матеріалом, так і мислительна активність студента, що виявляється в чітких формулюваннях думок та в постановці проблемних питань.

Особливою формою оцінювання і контролю є модульна контрольна робота.

XI. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ опорні конспекти лекцій;
- ✓ навчальні посібники;
- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ засоби підсумкового контролю;
- ✓ завдання для поточного контролю знань.

XII. Питання до модульного контролю знань (заліку)

1. Предмет і завдання курсу «Психологія особистості».
2. Співвідношення понять «індивід», «особистість», «індивідуальність».

3. Визначення індивіда, особистості, суб'єкта діяльності, індивідуальності в концепції особистості Б.Г. Ананьєва.

4. Сутність поняття «особистість» у психодинамічних теоріях особистості.

5. Сутність поняття «особистість» у когнітивних теоріях особистості.

6. Сутність поняття «особистість» у гуманістичних теоріях особистості.

7. Сутність поняття «особистість»: біхевіористичний підхід.

8. Сутність поняття «особистість» у вітчизняних теоріях особистості.

9. Концепція особистості В.М. М'ясищева.

10. Характеристика методів дослідження особистості.

11. Структура особистості у вітчизняній психології.

12. Концепція особистості К.К. Платонова.

13. Концепція особистості О.М. Леонтьєва.

14. Концепція особистості С.Л. Рубінштейна.

15. Рівні аналізу структури особистості за А.В. Петровським.

16. Принципи побудови структури особистості за Б.Г. Ананьєвим.

17. Структура особистості в психоаналітичній теорії особистості

З. Фрейда.

18. Структура особистості за К.Г. Юнгом.

19. Типологія особистостей у теорії К. Юнга.

20. Структура особистості в когнітивних теоріях особистості.

21. Структура особистості в біхевіористичних теоріях особистості.

22. Структура особистості в гуманістичних теоріях особистості.

23. Диспозиційна теорія особистості Гордона Оллпорта.

24. Факторна теорія рис Раймонда Кетела.

25. Теорія особистих конструктів Дж. Келлі.

26. Джерела активності особистості у різних психологічних теоріях особистості.

27. Умови становлення і розвитку особистості з погляду вітчизняних психологів.

28. Основні психосоціальні стадії розвитку особистості за Е. Еріксоном.

29. Стадії розвитку особистості за Д. Ельконіним.

30. Стадії розвитку особистості за Г.С. Костюком.

31. Становлення і розвиток особистості з позиції психодинамічних теорій.

32. Становлення і розвиток особистості з позиції біхевіоризму.

33. Умови становлення і розвитку особистості: гуманістична психологія.

34. Стадії розвитку особистості в різних психологічних концепціях.

35. Рівні розвитку особистості.

36. Психологічне зростання (індивідуація) у теорії К. Юнга.

37. Критерії психологічно зрілої особистості з позицій гуманістичної психології.

38. Психологічно зріла особистість у вітчизняній психології.

39. Життєвий шлях людини й фази розвитку особистості з погляду Б.Г. Ананьєва.

40. Індивідуальність особистості та її розвиток.

41. Особистість і темперамент.
42. Особистість і характер.
43. Особистість і здібності.
44. Проблема співвідношення набутого і спадкового у структурі особистості: біогенетичний підхід.
45. Проблема співвідношення набутого і спадкового у структурі особистості: соціогенетичний підхід.
46. Проблема співвідношення набутого і спадкового у вітчизняній психології.
47. Мотиваційна сфера особистості.
48. Потреби як джерело активності особистості.
49. Роль мотиву в житті особистості.
50. Сутність ієрархічної теорії мотивації А. Маслоу.
51. Спрямованість як провідний компонент структури особистості.
52. Прояви спрямованості в інтересах людини. Переконавання й ідеали особистості.
53. Види спрямованості особистості.
54. Форми прояву спрямованості особистості.
55. Ціннісні орієнтації як змістовна характеристика мотиваційної сфери особистості.
56. Проблема розвитку ціннісно-мотиваційної сфери у вітчизняних теоріях особистості.
57. Проблеми розвитку ціннісно-мотиваційної сфери в закордонних теоріях особистості.
58. Умови розвитку ціннісно-мотиваційної сфери особистості.
59. Сутність процесу «зсув мотиву на мету» (за О.М. Леонтьєвим).
60. Свідомість: сутність, структура.
61. Самосвідомість особистості: сутність і структура.
62. Я-концепція особистості.
63. Механізми становлення самосвідомості.
64. Можливості розвитку самосвідомості особистості.
65. Самоставлення й самооцінка особистості.

ХІІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Асмолов А.Г. Психология личности : учебник / А.Г.Асмолов. – М. : изд-во МГУ, 1990. – 367 с.
2. Варій М.Й. Психологія особистості : навч. посіб. / М.Й.Варій. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.
3. Копець Л.В. Психологія особистості : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л.В.Копець. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 460 с.
4. Ліфарєва Н.В. Психологія особистості : навч. посіб. / Н.В.Ліфарєва – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 240 с.
5. Психологія особистості : словник - довідник / за ред. П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. – К. : Рута, 2001. – 320 с.

6. Рибалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній психології : навч. посіб. / В.В. Рибалка. – К. : ІПППО АПН України, 2006. – 530 с.
7. Холл С., Линдсей Г. Теории личности / Кэлвин С.Холл, Гарднер Линдсей; перев. И.Гриншпуна. – М. : Психотерапия, 2008. – 656 с.

Додаткова:

1. Абульханова-Славская К. А. Развитие личности в процессе жизнедеятельности / К. А. Абульханова-Славская // Психология формирования и развития личности. – М. : Наука, 1981. – 363 с.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1968. – 339 с.
3. Анцыферова Л. И. О динамическом подходе к психологическому изучению личности / Л. И. Анцыферова // Психологический журнал. – 1981. – № 2. – С. 8-18.
4. Батаршев А. В. Базовые психологические свойства и профессиональное самоопределение личности : практическое руководство по психологической диагностике / А. В. Батаршев. – СПб. : Речь, 2005. – 208 с.
5. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Роберт Бернс. – пер. с англ. – М. : Прогресс, 1986. – 420 с.
6. Бех І. Д. Категорія становлення в контексті розвитку “Образу-Я” особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1992. – № 3. – С. 9-21.
7. Большой психологический словарь / под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. – 3-е изд., доп. и перераб. – СПб. : ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2006. – 672 с. – (Большая университетская библиотека).
8. Бороздина Л. В. Что такое самооценка? / Л. В. Бороздина // Психологический журнал. – 1992. – Т. 13. – № 4. – С. 99-100.
9. Брушлинский А. В. Проблемы психологии субъекта / А. В. Брушлинский. – М. : ИП РАН, 1994. – 346 с.
10. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психологической диагностике / Л. Ф. Бурлачук. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 688 с. : ил. – (Серия «Мастера психологи»).
11. Выготский Л. С. Психология / Л. С. Выготский. – 5-е изд., испр. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2002. – 1008 с.
12. Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції : навч. посіб. / О. Є. Гуменюк. – Тернопіль : Економічна думка, 2004. – 310 с.
13. Джеймс У. Беседы с учителями о психологии / Уильям Джеймс. – М. : Совершенство, 1998. – 160 с.
14. Капрара Дж. Психология личности / Джиан Витторио Капрара, Дэниел Сервон. – СПб. : Питер, 2003. – 640 с.
15. Ковалев А. Г. Психические особенности человека / А. Г. Ковалев, В. Н. Мясищев. – Л.: ЛГУ, 1957. – 264 с.
16. Кон И. С. В поисках себя: Личность и её самосознание / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1984. – 335 с.
17. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.

18. Лушин П. В. Личностные изменения как процесс: теория и практика / П. В. Лушин. – Одесса : Аспект, 2005. – 334 с.
19. Мейли Р. Структура личности / Ришар Мейли // Экспериментальная психология / редакторы-составители: Поль Фресс, Жан Пиаже / под ред. А. Н. Леонтьева. – Вып.15. – М. : Прогресс, 1975. – С. 196-283.
20. Миронова М. Р. Личностный рост и его критерии / М. Р. Миронова, С. Л. Братченко // Психологические проблемы самореализации личности / под ред. А. А. Крылова, Л. А. Коростылевой. – СПб. : СПбУ, 1997. – С. 44-49.
21. Мольц М. Я – это Я, или как стать счастливым / Максвелл Мольц. – пер. с англ. – предисловие В. П. Зинченко, Е. Б. Моргунова. – СПб. : Лениздат, 1992. – 192 с.
22. Моргун В. Ф. Концепція багатовимірного розвитку особистості та її застосування / В. Ф. Моргун // Філософська і соціологічна думка. – 1992. – № 2. – С. 27-40.
23. Налчаджян А. А. Социально-психологическая адаптация личности / А. А. Налчаджян. – Ереван, АН Армянской ССР, 1988. – 263 с.
24. Немов Р. С. Психология : учеб. для студентов высш. пед. учеб. заведений : в 3 кн. / Р. С. Немов. – М. : Просвещение; ВЛАДОС, 1995. – Кн. 2 : Психология образования. – 496 с.
25. Непомнящая Н. И. Целостно-личностный подход к изучению человека / Н. И. Непомнящая // Вопросы психологии. – 2005. – № 1. – С. 116-125.
26. Оллпорт Г. В. Личность в психологии / Гордон Уиллард Оллпорт. – М.: КСП+; СПб.: ЮВЕНТА, 1998. – 345 с.
27. Орлов А. Б. Личность и сущность: внешнее и внутреннее Я человека / А. Б. Орлов // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 5-12.
28. Пантеев С. Р. Самоотношение как эмоционально-оценочная система / С. Р. Пантеев. – М. : МГУ, 1991. – 144 с.
29. Перлз Ф. Опыты психологии самопознания (практикум по гештальттерапии) / Фредерик Перлз. – перевод с англ. Михаила Папуше Гиль-Эсте. – М., 1993. – 240 с.
30. Петровский А. В. Психология развивающейся личности / А. В. Петровский. – М., 1987. – 238 с.
31. Петровский В. А. Личность в психологии: парадигма субъективности / В. А. Петровский. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1996. – 512 с.
32. Платонов К. К. Структура и развитие личности / К. К. Платонов. – М.: Наука, 1986. – 255 с.
33. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – 216 с.
34. Психологія особистості : словник-довідник / за ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. – К. : Рута, 2001. – 320 с.
35. Реан А. А. Психология изучения личности : учеб. пособие / А. А. Реан. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 288 с.
36. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание: О месте психологического во всеобщей взаимосвязи явлений материального мира / С. Л. Рубинштейн. – М. :

Изд-во АН СССР, 1957. – 328 с.

37. Рябикина З. И. Личность. Личностное развитие. Профессиональный рост / З. И. Рябикина. – Краснодар : Изд-во КубГУ, 1995. – 169 с.

38. Самосознание и защитные механизмы личности. Хрестоматия. – Самара : БАХРАХ-М, 2000. – 656 с.

39. Семиченко В. А. Психологія особистості / В. А. Семиченко. – К. : Видавець Ешке О.М., 2001. – 427 с. Рос. мовою.

40. Слободчиков В. И. Основы психологической антропологии. Психология развития человека: Развитие субъективной реальности в онтогенезе: учеб. пособ. / В. И. Слободчиков, Е. И. Исаев. – М.: Школьная пресса, 2000. – 416 с.

41. Собчик Л. Н. Психология индивидуальности. Теория и практика психодиагностики / Л. Н. Собчик. – СПб. : Речь, 2005. – 624 с.

42. Столин В. В. Самосознание личности / В. В. Столин. – М. : Изд-во МГУ, 1983. – 284 с.

43. Татенко В. А. Психология в субъектном измерении / В. А. Татенко. – К. : Вид. центр “Просвіта”, 1996. – 404 с.

44. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.

45. Цукерман Г. А. Психология саморазвития / Г. А. Цукерман, Б. М. Мастеров. – М. : Интерпракс, 1995. – 288 с.

46. Шевцова О. М. Особливості впливу особистісних факторів на розвиток професійної Я-концепції вчителів початкової школи / О. М. Шевцова // Педагогічний альманах : зб. наук. праць / Південноукраїнський регіональний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів ; редкол. : І.Д.Бех [та ін.] / голов. ред. В.В.Кузьменко. – Херсон, 2011. – Вип. 12. – ч. 2. – С. 216-220.

47. Шевцова О. М. Особливості валеонастанов як детермінант психологічного здоров'я особистості у дорослому віці / О. М. Шевцова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка : зб. наук. праць / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка ; редкол. : Л.Ф.Бурлачук [та ін.] / гол. ред. М. О. Носко. – Серія «Психологічні науки» – Вип. 103. – Т. 2. – Чернігів : ЧНПУ, 2012. – С. 178-181.

48. Bandura A. Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change / Albert Bandura // Psychol.Rev., 1977, V.84 – P. 191-215.

49. Maslow A. H. Motivation and Personality / Abraham Maslow. – N.-Y., Harper and Brothers, 1954. – 411 p.

50. Rogers C. Inside the World of Soviet Professionals / Carl Rogers // Journal of Humanistic Psychology, 1987. – Vol. 27, № 3. – P. 277-284.

51. Rosenberg M. Society and the adolescent self-image / Morris Rosenberg. Princeton, NJ: Princeton University Press., 1965. – 326 p.